עין משפט נר מצוה

מא א מיי' פ"ג מהל' ברכות הלכה ד סמג עשין כז טוש"ע או"ח סי' רח סעיף ב:

מב ב מיי' פ"ח מהל' תמידין ומוספין הלכה יח:

מג ג מיי' פי"ג מהל' מעשה הקרבנות הלכה י:

מד ד ה מיי' פ"ג מהל' ברכות הל' ח סמג עשין כז טוש"ע או"ח סי' קסח סעיף י:

מה ו ז מיי' פ"ו מהל' בכורים הל' יב סמג עשין קמא טוש"ע י"ד סי' שכט סעיף ה וטוש"ע או"ח סי' קסח סעיף טו:

מו ח ט טוש"ע או"ח שם סעיף טז:

מז י מיי' פ"ו מהל' בכורים הל' יד סמג עשין קמא טוש"ע י"ד סי' שכט סעיף ז:

חביצא דאית ביה פרורין. פרש"י כמו שלנייקר"ק (ג) ול"ת והתניא לעיל[י] בזמן שהפרוסות וכו' אין הפרוסות קיימות לא יברך עליהן המוציא אע"ג דאית ביה כזית וי"ל דרב יוסף מפרש ליה הפרוסות קיימות היינו כזית ואין הפרוסות קיימות בשאין בהן כזית וכן מפרש נמי בירושלמי[כ] ול"ת ואין מדמה רב יוסף פרורי מנחות[ז] לפרורי חביצא וי"ל כיון שנוהגין בשמן כנתבשלו דמי ומיהו קשה דלקט מבולן כזית דקאי אמחבת המינין ולא אמנחות כמו שאפרש[ל] והתם (ד) נמי לא איירי בנתבשלו ומאי מדמה לחביצא שהוא מבושל לכך נ"ל חביצא היינו פרורין הנדבקים יחד על ידי מרק או על ידי חלב כמו חביצא דתמרי[ס] שהן נדבקין[נ]:

היה עומד ומקריב מנחות. פרש"י בעל הבית המתנדב מנחה ודוחק גדול הוא דהיה עומד ומקריב משמע בכהן המקריב וכן לישנא נטלן לאכלן משמע דאכהן קאי ונראה בכהן העומד להקריב לאשון במשמרתו וכ"ד משמרות היו[ע] וכל שנה מתחדשת משמרה אחרת אם כן כל משמרה אינה משמרת אלא ב' פעמים בשנה וכיון שיש להם זמן קבוע מברכין שהחיינו ולא כפירש"י דמנחות דמיירי בכהן שלא הקריב מעולם[ס]:

לקט מבולן. פירש"י דקאי אמנחות ולא נהירא[ט] דא"כ היכי קאמר דלאו חמץ הוא וכו' והא אמרינן (מנחות ד' נג:) כל המנחות באות מצה ונראה דקאי אמחבת מינין וה"ק לקט מכל[ח] מיני מאפים כזית כו':

אמר רבא והוא דאיכא עליה תוריתא דנהמא. וכן קיימא לן דרבא בתרא הוא ולא בעינן שיהו בפרורין כזית כיון דאיכא תוריתא דנהמא לענין המוציא ואפילו נתבשלו לפירוש רש"י והא דמשמע בירושלמי דפרוסות קיימות הן בכזית היינו לפי שכן דרך להיות תוריתא דנהמא בכזית אבל פעמים דאפילו בפחות מכזית איכא תוריתא דנהמא: תוריתא דנהמא. נראה דהיינו כשטותני' הפרורין (ה) במים ואם המים מתלבנים מחמת הפרורין אזלא ליה תוריתא דנהמא וכן היה רגיל רבינו דוד ממיי"ן ללבן פרורין במים בלילה כדי לאכלן בשחר בלא ברכת המוציא ובלא ברכת המזון שלא לאחר כדי שיתחזק לאשו ויוכל להגיד הלכה:

לחם העשוי לכותח פטור מן החלה. והיינו כשעשאו כלמודים ופירש"י עיסה שמיבשים בחמה וקשה דהא אמרינן במסכת חלה (פ"א משנה ה) כל שתחלתו עיסה וסופו סופגנין חייבין בחלה וכל שתחלתו סופגנין וסופו עיסה חייבין נמי בחלה ושתחלתו סופגנין וסופו נמי סופגנין פטור מן החלה ופסק ר"ת אם כן בגיל"ש וריסולא"ש דתחלתן עיסה מברכין עליהן המוציא וחייבין בחלה אף על פי דסופן סופגנין ומתחלה היה ר"ל ר"ת לדוקא חייבין בחלה למצות חלה מעודן עיסה דכתיב[פ] עריסותיכם והואיל שהיו מתחלה עיסה חייבין בחלה אבל מן המוציא פטורים דעכשיו הם סופגנין ול"ע[י] דהא לעיל קתני נטלן לאכלן מברך עליהן המוציא גבי מנחה אף על פי דעכשיו הם סופגנין שהמנחות מטוגנות בשמן. וירמשיי"ש אף על גב דחייבין בחלה שהיו עיסה מתחלה פטורין מהמוציא ואין מברכין עליהם אלא בורא מיני מזונות דלית להו תוריתא דנהמא ואחר כך ברכת מעין שלש על המחיה ועל הכלכלה ורבינו יחיאל ז"ל היה מסופק

(א) ולא מין דגן הוא או מין דגן ולא עשאו פת ר"ג אומר שלש ברכות וחכ"א ברכה אחת כל שאינו לא משבעת המינין ולא מין דגן כגון פת אורז ודוחן ר"ג אומר ברכה אחת מעין שלש וחכ"א ולא כלום במאי אוקימתא כר"ג אימא סיפא דרישא אם אין הפרוסות קיימות בתחלה מברך עליה בורא מיני מזונות ולבסוף מברך עליה ברכה אחת מעין שלש מני אי[א] ר"ג השתא אכותבות ואדייסא אמר ר"ג ג' ברכות אם אין הפרוסות קיימות מיבעיא אלא פשיטא רבנן אי הכי קשיא דרבנן אדרבנן אלא לעולם רבנן ותני גבי אורז ולבסוף אינו מברך עליו ולא כלום: אמר רבא האי ריהטא דחקלאי דמפשי ביה קמחא מברך במ"מ מ"ט דסמידא עיקר דמחוזא דלא מפשי ביה קמחא מברך עליו שהכל נהיה בדברו מ"ט דובשא עיקר[ב] והדר אמר רבא א אידי ואידי במ"מ דרב ושמואל דאמרי תרוייהו[ג] כל שיש בו מחמשת המינים מברכין עליו בורא מיני מזונות א"ר יוסף[ד] האי חביצא דאית ביה פרורין כזית בתחלה מברך עליו המוציא לחם מן הארץ ולבסוף מברך עליו שלש ברכות דלית ביה פרורין כזית בתחלה מברך עליו בורא מיני מזונות ולבסוף ברכה אחת מעין שלש אמר רב יוסף מנא אמינא לה[ה] דתניא ב היה עומד ומקריב מנחות בירושלים אומר ברוך שהחיינו וקימנו והגיענו לזמן הזה נטלן לאכלן מברך המוציא לחם מן הארץ ותני עלה ג וכולן פותתן כזית א"ל אביי אלא מעתה לתנא דבי ר"י דאמר פורכן עד שמחזירן לסלתן ה"נ דלא בעי ברוכי המוציא לחם מן הארץ וכי תימא ה"נ והתניא לקט מבולן כזית ואכלן אם חמץ הוא ענוש כרת ואם מצה הוא אדם יוצא בו ידי חובתו בפסח הכא במאי עסקינן בשערסן אי הכי אימא סיפא והוא שאכלן בכדי אכילת פרס ואי בשערסן האי שאכלו מיבעי ליה[ז] הכא במאי עסקינן בבא מלחם גדול מאי הוה עלה אמר רב ששת ד האי חביצא אף על גב דלית ביה פרורין כזית מברך עליו המוציא לחם מן הארץ אמר רבא ה והוא דאיכא עליה תוריתא דנהמא ו טרוקנין חייבין בחלה [א] וכי אתא רבין א"ר יוחנן טרוקנין [ב] פטורין מן החלה מאי טרוקנין אמר אביי כובא דארעא ואמר אביי ז טריתא פטורה מן החלה מאי טריתא איכא דאמרי גביל מרתח ואיכא דאמרי ח נהמא דהנדקא ואיכא דאמרי ט לחם העשוי לכותח תני רבי חייא לחם העשוי לכותח פטור מן החלה והא תניא חייב בחלה התם כדקתני טעמא ר' יהודה אומר י מעשיה מוכיחין עליה עשאן כעבין

ולא (ג) מין דגן. שבמין דגן יש חילוק שאם עשאו פת הכל מודים שצריך לאחריו ג' ברכות: או. אף אם מין דגן הוא אלא שלא עשאו פת בשתים אלו נחלקו ר"ג וחכמים: במאי אוקימתא. להאי דלעיל דקתני ולבסוף ברכה אחת מעין שלש: כר"ג אימא סיפא דרישא. דהאי מתני' דמתני'[ג] גבי הכוסס את החטה דהאי רישא דידה וקתני סיפא אין הפרוסות קיימות כו': השתא. אפילו אדייסא אמר ר"ג במתניתא בברייתא או מין דגן ולא עשאו פת מברך אחריו ג' ברכות: אין הפרוסות קיימות. שבתחלתו פת ממש היה: מיבעיא. ולשנות מי גרע מדייסא: אלא לאו רבנן היא. דאמרי גבי דייסא ברכה אחת והאי נמי משנשתנה לאו פת הוא והוי כדייסא: והלכתא לא גרסינן: ריהטא. הוא מין קדרה[ד]: דחקלאי. בני כפר: דמפשי ביה קמחא. שמרבים בו קמח: דמחוזא. בני כרך: חביצא. כעין שלניי"קוק שמפררין בתוך האלפס לחם: מנא אמינא לה. לאפרורין כזית מברכין המוציא: היה. ישראל עומד: ומקריב מנחות. ונתנה לכהן להקריבה: אומר ברוך שהחיינו. אם לא הביא מנחות זה ימים רבים: נטלן לאכלן. הכהן: ותני עלה. כלומר ותנן על המנחות מנחת מחבת ומנחת מרחשת הקריבות כשהן אפויות: וכולן פותתן. כלומר טוענן קודם קמיצה ועושה אותן פתיתין כזיתים כדכתיב פתות אותה פתים (ויקרא ב) אלמא פתיתין כזיתים מברך עליהן המוציא: פורכן. למנחות האפויות על המחבת ועל המרחשת קודם קמיצה עד שמחזירן לסלתן: הכי נמי. דפליג אהא דקתני מברך המוציא: והתניא לקט מבולן. פתיתי המנחות: כזית כו'. ומדקאמר יוצא בו ידי חובתו בפסח משום אכילת מצה דמצות עשה היא דכתיב[ו] בערב תאכלו מצות והתם לחם בעינן[ז] דכתיב בה לחם עוני[ח] אלמא לחם הוי ומברך המוציא והא מתניתין[ט] על כרחך לר' ישמעאל היא דהא קתני לקט מבולן כזית אלמא בפתיתין פחותין מכזית קאי: בשערסן. כשחזר וגבלן יחד וחזר ואפאן. ערסן לשון עריסותיכם[י]: והוא שאכלן בכדי אכילת פרס. שלא ישהה משהתחיל לאכול שיעור כזית עד שגמר אכילת השיעור יותר מכדי אכילת חצי ככר של שמונה ביצים[כ] דהוי חציו ארבעה ביצים שזהו צירוף שיעור אכילה ואם שהה יותר אין האכילה מצטרפת והוה ליה כאוכל חצי זית היום וחצי זית למחר ואין בו חיוב כרת אם חמץ הוא: ואי בשערסן והוא שאכלו. לשון יחיד מיבעי ליה: הב"ע. ובשלא ערסן היא וכדקאמרת והא דקתני דחשיב למיהוי לחם בבא מלחם גדול ונשאר מן הלחם שלא נפרס כולו אבל אם נפרס כולו לא חשיבי פתיתין הפחותי' מכזית ולא מברכינן המוציא ואין יוצא בהן ידי חובת מצה בפסח: תוריתא דנהמ'. תואר מראית הלחם: כובא דארעא. עושה מקום אצל הכירה ונותן בתוכו מים וקמח כמו שעושין באלפס: גביל מרתח. נותנים קמח ומים בכלי ומתחין בכף ושופכי' על הכירה כשהיא נסקת: נהמא דהנדקא. בלק שאופין בשפוד ומושחים אותו תמיד בשמן או במי ביצים ושמן[י]: לחם העשוי לכותח. אין אופין אותו בתנור אלא בחמה:

מסורת הש"ס עם הוספות

א) [מעין זה שבת סג: ושם נסמן], ב) עיין לעיל לה: לו:, ג) מנחות עה:, ד) לעיל לו:, ה) שמות יח יב, ו) עיין פסחים לז., ז) דברים טז ג, ח) במדבר טו כ, ט) עיין עירובין פג., י) עמוד א, כ) דפרקין ה"א (מד ע"ב), ל) בד"ה לקט, מ) ב"מ לט:, נ) ועיין תוס' מנחות עה: ד"ה חביצא, ס) תענית כז., ע) במנחות דף עה: תוס' ד"ה היה ביאור יותר, פ) במדבר טו כ.

◆

הגהות הב"ח

(א) גמ' ולאו מין דגן וכו' וחכמים אומרים ברכה אחת מעין שלש אליבא: (ב) רש"י ד"ה ולאו מין: (ג) תוס' ד"ה חביצא וכו' כמו שלנייקר"ק נ"ב כלומר שנתבשלו ול"ל קשה מדתניא לעיל וכו': (ד) בא"ד והתם לא מיירי בשנתבשלו מ"מ מאי מדמה: (ה) ד"ה תוריתא דנהמא וכו' במים דאם המים וכו' רבינו דוד ממיין לשרות פרורי' במים כל הלילה:

◆

לעזי רש"י

שלנייקוק. פירוש חתיכות פת שרוי (ספר הנייר עמוד קל"ו ועיין רבינו יונה דף כו ע"א ד"ה תלמודא ופרש"י פ"א פ"ס קמ"ו): גיבלי"ש. פירוש סלקות (רש"י חלה פ"ב סימן ס' הגהה ד'), לממיות דקות (ברכות מהר"ם סימן ט"ו). ריסולא"ש. פירוש כעין פשטידא עשוי מעיסה דקה. ורמשיי"ש. פירוש מוסי בלק אפויים ודקים (עיין רא"ש פסחים פ"ב סימן ט"ז ומוסף הערוך ערך איטרין):

◆

הגהות הגר"א

[א] גמ' (טרוקנין חייבין בחלה). מא"מ [ז]: [ב] שם פי' אתא רבין א"ר טרוקנין חייבין בחלה. כנ"ל:

◆

הגהות וציונים

א] בכתי"י מעין שלש ואי ר"ג (ותיבת "מני" ליתא ולשון יפה הוא, דק"ס): ב] בכתי"י איתא אלא הב"ע: ג] בכתי"י דהיא מתני' גבי הכוסס את החטה דהיא רישא דידה: ד] ברש"י שבריי"ף עשוי כעין חבין קדרה בקמח ושמן ודבש: ה] נרצ"ל מתניתא: ו] בכתי"י וברש"י שבריי"ף ושומן: ז] צ"ל פרורי מנחות שלא נתבשלו לפרורי (וכ"ה בראי"ש, דבש תמר) וכ"ה בתוס' רבינו פרץ: ח] עיין מחצית השקל (סימן קסח ס"ק טו) שהעתיק מכל חמשת מיני דגן: ט] בדפוס"ר "ולי נראה" ובתוס' רבינו פרץ "ולא נהירא": י] יש להוסיף אבל וירמשיי"ש (באה"מ): כ] וכ"ה בכתי"י: ל] ובעי"ז בכתי"י, כי אתא רב דימי אמר טרוקנין חייבת בחלה:

◆

ליקוטי רש"י

ריהטא. מין קדרה. מין מאכל קשוי כמו חלב שמגלוהו בקיבה כך עושין מאכל קשוי בקדרה ולקמן מפרש לה קמחא ודובשא ומשחא וקרו ליה אברושד"י [לעיל לו.]. חביצא. מבשיל שקורין שלנקיק שמפררין בה פת [מנחות עה: מכת"י]. היה עומד ומקריב מנחות בירושלים. כגון שלא הקריב כהן זה עדיין מנחה מימיו או שהקריב מנחה חדשה כגון מנחת העומר אומר כהן שהחיינו [מנחות שם]. כהן שלא הביא מנחה בשנה זו. לישנא אחרינא ישראל שלא הביא מנחה מימיו [שם מכת"י]. מברך. הכהן המוציא ותנן וכולן כל המנחות אפילו מנחת העומר פותתין כזיתים ולפי מברך הכהן המוציא ואי לא הוו כזיתים אינו מברך [מנחות שם]. פורכן. למנחות לאחר אפייתן [שם מכת"י]. לקט מבולן. [מכל ה]פירורין כזית [מנחות שם]. אפתיתין שאין בהן כזית קאי ולא איתפרש לן היכא והא ליכא למימר דאמנחות קאי דקתני ואם חמץ הוא וכל המנחות באות מצה [שם מכת"י]. ואכלן אם חמץ כו'. ומדיוצא בהן ידי חובתו דחשיב ליה לחם נמי מברך עליו המוציא. הבא במאי עסקינן. דקתני ליקט מבולן. בשערסן. שקיבץ הפירורין ביחד [וגבלן] בידו ועשאן והוי כזית [מנחות שם]. שלשן ולירפן יחד לכזית שלם [שם מכת"י]. אי הכי אימא סיפא והוא שאכלן. לאותן פרורין. בכדי אכילת פרס. כשיעור אכילת פרס שלא שהה בין פירור לפירור יותר מכדי אכילת פרס דהתם הויא אכילה ויוצא בה ידי חובתו [מנחות שם]. חצי ככר שפיערו בו חכמים את העירוב שהוא כולו מזון שתי סעודות וחציו מזון סעודה אחת [לקמן מא.]. חצי ככר שיערו חכמים אותו למזון שתי סעודות לעירוב דתנן בעירובין (פב:) חציה לבית המנוגע [סוטה ו.]. ארבע ביצים הן מזון סעודה בינונית פרס לשון פרוסה שפיערוהו בחצי ככר האמור בעירוב דבעינן מזון שתי סעודות ותנן התם חציה לבית המנוגע בפרק כילד (עירובין פב:) [עירובין ד.]. ואי בשערסן. [שגבלן] דהוי חתיכה אחת. שאכלו מיבעי ליה. דכיון דתני אכלן משמע [דהרבה] פירורין הם ולא חתיכה אחת שלא פירדה. הבא במאי עסקינן. אלא לעולם שלא [ערסן] ואפי' הכי לא תפרוך הב"ע דיונא בפירורין כגון שבאו מלחם גדול שעדיין הוא קיים הככר שבאו ממנו וכי' חשוב וגר ברכה [הוא] הלכך פירורין נמי שלקטן [ממנו] חשובין ניהו ומברך עליהן אבל מנחות שפירקן ולא נשייר מהן דבר חשוב איכא לך דבעינן כזית והאי חבילה נמי כזית ומי' שאים שבא מלחם גדול אי לא כזי הלחם מעין נעין כזית לענין המוציא [מנחות שם]. בבא מלחם גדול פירורים פחות מכזית שפתתן מלחם גדול הן חשובות לגבי אפיהן דכי פתתן הוי כלחם יותר מכזית הפירורין שנטל מן הלחם [שם מכת"י]. דלית ביה פרורין כזית. מברך עליהן המוציא. תוריתא דנהמא. שיהא נכן מראה לחם ולא שיהו פרוש כ"כ שאין נראה אם הם לחם או לאו [מנחות שם].